

TÜRKİYE İLE TÜRK CUMHURİYETLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN BİLİM DİPLOMASİSİ BOYUTU*

Science Diplomacy Dimension of the Relations Between Turkey and Turk Republics

Müslüm GÜZEL**

Mehmet Seyfettin EROL***

Öz

Bu çalışmanın amacı Türkiye ile Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan arasındaki bilim diplomasisi ilişkilerinin yaşadığı süreci incelemek ve Türkiye'nin bu konuda uygulayabileceği stratejilere ilişkin öneriler sunmaktır. Türkiye, bu ülkelerle ilişkilerini geliştirmek amacıyla, 1991 yılından itibaren bilim diplomasisinden istifade etmeye çalışmıştır. Ancak Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki bilim diplomasisi ilişkileri, 1991-2008 Dönemi'nde (Durgunluk Dönemi) istenilen düzeye ulaşamamıştır. 2008-2019 Dönemi'nde (Hızlanma Dönemi) ise bu ilişkiler daha iyi bir gelişim sergilemiştir. Bu kapsamda Türkiye, mevcut durumu daha da iyileştirmek için çeşitli stratejiler uygulayabilir.

Anahtar Kelimeler: Bilim Diplomasisi, Türk Cumhuriyetleri, Orta Asya, Bilimsel İşbirliği, Teknolojik İşbirliği.

Abstract

The aim of this study is to examine the experienced science diplomacy among Turkey and Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, and Turkmenistan. This study also aims to present, strategy proposals that could be implemented by Turkey. Turkey has benefited from science diplomacy in terms of improving its relations with the countries mentioned above since 1991. On the other hand, the relations between the Nations have failed to yield progress since 1991-2008 (Recession Period). Nevertheless, these relations improved during 2008-2019 (Acceleration Period). With that said, Turkey could implement various strategies in order to improve its current situation.

Keywords: Science Diplomacy, Turk Republics, Central Asia, Scientific Cooperation, Technological Cooperation.

* Makale Geliş Tarihi: 18.02.2019 – Yayına Kabul Tarihi: 15.04.2019

** Doktor Adayı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, e-posta: musguzel63@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1459-2049.

*** Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi, Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı, e-posta: mserol@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9175-3742.

Giriş

Türkiye, Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasının ardından bağımsızlıklarını kazanmış olan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'la bu devletlerin bağımsızlıklarının ilk yıllarından itibaren yakın ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Türkiye'nin söz konusu tutumunda, bölge devletleriyle aynı dini değerleri benimsenmiş olmasının yanı sıra aynı milletten olma unsuru da etkili olmuştur. Ayrıca bahse konu ülkelerin doğal kaynaklarının Türkiye açısından kritik bir öneme sahip olması da mevzubahis ülkelere yönelik ilginin artmasına katkı sağlamıştır.

Bu makalede, Türkiye'nin Türk cumhuriyetleriyle hem duygusal hem de reel dış politika unsurlarının etkisiyle kurmak istediği yakın ilişkiler, bilim diplomasisi kapsamında ele alınmaktadır. Bu çerçevede, öncelikle Türkiye ile Türk cumhuriyetleri ilişkilerinin temel unsurları ve Türkiye tarafından bilim diplomasisine başvurulmasının genel nedenleri ortaya koyulmaktadır. Akabinde Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki bilim diplomasisi ilişkilerinde yaşanan gelişmeler, 1991-2008 ve 2008-2019 dönemleri olarak, 2 ayrı başlık altında ele alınmaktadır. Bahsi geçen bölümlerin ardından, mevcut ilişkiler de dikkate alınarak, Türkiye'nin bahse konu devletlerle bilim diplomasisi alanındaki ilişkilerini daha fazla artırmak için yararlanabileceği strateji önerileri sunulmaktadır.

Bu kapsamda Türkiye ile ilgili devletler arasındaki bilim diplomasisi ilişkilerinin kapsam ve içeriği hakkında bilgi sahibi olunması ve Türkiye açısından büyük öneme sahip olan Türk cumhuriyetleriyle tesis edilmiş olan işbirliğinin gelişime katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Türkiye-Türk Cumhuriyetleri İlişkilerinde Bilim Diplomasisi

Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasıyla birlikte Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan, birer bağımsız Türk devleti olarak ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda

Türkiye, belirtilen devletlerle ilişkiler tesis etme ve bu ilişkileri geliştirme konusunda çeşitli politikalar uygulamaya başlamıştır. Nitekim Türkiye, adı geçen devletlerin bağımsızlıklarını tanımakla kalmamış; ilgili ülkelerde diplomatik temsilcilikler de açmıştır.

Türkiye'nin bağımsızlığını kazanmış olan Türk cumhuriyetleriyle ilişkilerini hızlı bir şekilde geliştirme amacının temelinde, farklı unsurlar yer almıştır. Bu unsurların en önemlilerinden biri, Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki din, dil ve ırk bağıdır. Aynı dini değerlerin paylaşılması ve aynı ırkın birer parçası olunması, Türkiye'nin bölge ülkelerine yönelik ilgisinin oldukça üst düzeyde olmasına imkân tanımıştır. Öte yandan, sahip olunan bu ortak değerler, Türk cumhuriyetlerinin de Türkiye'ye olan ilgisine katkı sağlamış, sonuç itibarıyla ilişkilerin karşılıklı olarak gelişiminde olumlu bir hava oluşturmuştur.

Türkiye'nin Türk cumhuriyetlerine yönelik ilgisinin bir diğer yönünü ise bu devletlerin sahip olduğu doğal kaynaklar oluşturmuştur. Türkiye, doğalgaz ve petrol bakımından geniş potansiyele sahip olan söz konusu ülkelerle ilişkilerini geliştirerek, petrol ve doğalgaz ihtiyacının bir bölümünü Türk cumhuriyetlerinden temin etmeyi hedeflemiştir. Bu kapsamda doğalgaz ve petrol alımı yaptığı ülke sayısını artırarak, az sayıda devlete mahkûm olma riskini en aza indirmeyi planlamıştır. Ayrıca Türkiye, Türk cumhuriyetlerinden çıkan petrol ve doğalgazın Batı ülkelerine taşınması konusunda da aktif bir şekilde yer almayı amaçlamıştır. Bu bağlamda Ankara, Doğu ile Batı arasında enerji koridoru olma politikasını benimsemiştir. Türkiye, bu hedefi çerçevesinde, doğal kaynaklarını satan ve bu kaynakları alan ülkeler nezdindeki stratejik önemini artırarak, kısa dönemde bölgesel, orta ve uzun dönemde ise küresel anlamda sahip olduğu konumu güçlendirmeyi amaçlamıştır.

Yukarıda belirtilen hedefler doğrultusunda gelişmeye başlayan Türkiye-Türk cumhuriyetleri ilişkileri, süreç içinde siyasi, ekonomik ve askeri konular başta olmak üzere, çok yönlü bir gelişim çizgisi izlemiştir. Bununla beraber Türkiye, bahse konu devletlerle

yürüttüğü ilişkilerin kapsamını daha da artırmak amacıyla alternatif diplomasi yollarına da başvurmuştur. Bu çerçevede Ankara, bilim diplomasisinden de istifade etmeye başlamıştır. Dolayısıyla ilgili ülkelerle bilimsel ve teknolojik işbirliğinin artırılması yönünde çeşitli çalışmalar gerçekleştirmiştir.

Türkiye'nin bahse konu devletlerle ilişkilerini geliştirmek amacıyla bilim diplomasisini ön plana çıkarmasının iki önemli nedeninin olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenlerden ilki, Türkiye'nin kardeş olarak gördüğü Türk cumhuriyetlerinin kalkınmasına yardımcı olmak istemesidir. İkinci neden ise Türk cumhuriyetleriyle yakınlaşmak için eğitim, bilim ve teknolojiyi sağlıklı bir araç olarak değerlendirmesidir. Sovyetler Birliği'nden ayrılmış olan bu devletlerin, iç ve dış politikalarına dair her türlü alanda yetişmiş insan kaynağı, bilgi ve tecrübeye ihtiyaç duyması, ilgili devletlerin de Türkiye'nin girişimlerine olumlu bakmasına fırsat tanımıştır. Bu minvalde bilim diplomasisi, Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki ilişkilerde, ilk dönemlerden itibaren önem verilen bir işbirliği aracı olmuştur.

Bununla beraber bilim diplomasisi kapsamındaki ilişkilerin, her ne kadar hem Türkiye hem de Türk cumhuriyetleri tarafından arzu edilse de ilk dönemler itibarıyla hızlı bir gelişim süreci göstermediğine de tanık olunmuştur. Diğer yandan söz konusu ilişkilerin süreç içinde giderek artan bir seyir izlediği de gözlemlenmiştir. Bu çerçevede, Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki bilim diplomasisi ilişkilerini *1991-2008 Dönemi (Durgunluk Süreci)* ve *2008-2019 Dönemi (Hızlanma Süreci)* şeklinde bir sınıflandırmaya tabi tutmanın mümkün olabileceği düşünülmektedir.

1991-2008 Dönemi (Durgunluk Süreci)

Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki bilim diplomasisi ilişkilerinin ilk dönemi olarak isimlendirilebilecek olan 1991-2008 dönemi, aslında oldukça olumlu bir havada başlamıştır. Bu kapsamda, Türkiye ile Türk cumhuriyetlerinin bilim ve teknoloji

alanındaki ilişkilerinin ilerlemesi isteği, ilgili kurumlar arasındaki işbirliğinin tesisi için görüşmeler yapılmasına imkân tanımıştır. Gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda bilim ve teknoloji alanında işbirliği yapılması için gerekli yasal süreç yürütülmüş ve Türkiye ile Türk cumhuriyetlerinin tamamı arasında hükümet ya da kurum düzeyinde çeşitli işbirliği metinleri imzalanmıştır.¹ Bu kapsamda Türkiye adına imzalanan hükümet ve kurum düzeyindeki işbirliği metinlerinde, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) önemli bir konuma sahip olmuştur. Zira TÜBİTAK Kuruluş Kanunu'nun ilgili dönemde yürürlükte bulunan 2/g hükmü kapsamında söz konusu kurum, yurtdışındaki kuruluşlarla işbirliği yapmanın yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti adına, uluslararası bilimsel ve teknik anlaşmalara taraf olma konusunda da yetkili kılınmıştır.

Bahse konu dönemde imzalanan işbirliği metinlerinin içerik yönüyle ele alınması durumunda, her bir metnin geniş kapsamlı işbirliklerini tesis etmek üzere kaleme alındığı görülmektedir. Zira imzalanan metinlerin bilim ve teknoloji alanında yürütülebilecek neredeyse bütün işbirliği imkânlarını kapsamasına özen gösterilmiştir. Bu çerçevede Türk bilim insanları ile ilgili devletlerin bilim insanları arasında gerçekleştirilecek olan ortak araştırma ve geliştirme projelerinin desteklenmesi, Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasında bilim insanı değişiminde bulunulması ve ortak etkinlikler düzenlenmesinin yanı sıra bilimsel ve teknolojik bilgilerin karşılıklı olarak paylaşılması konusu da metinlerde yer almıştır.² Diğer taraftan işbirliği yapılacak bilimsel ve teknolojik alanlar da oldukça geniş tutulmuştur.

1 Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Uluslararası İşbirliği Daire Başkanlığı'ndan edinilmiş bilgidir.

2 Detaylı bilgi için bkz. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ile Azerbaycan İlimler Akademisi arasında Bilimsel ve Teknik İşbirliği Anlaşması, 08.12.1992; TÜBİTAK ile Kazakistan Cumhuriyeti Bilim ve Yeni Teknolojiler Bakanlığı arasında Bilimsel ve Teknik İşbirliği Anlaşması, 21.07.1994; Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgızistan Cumhuriyeti arasında Eğitim, Kültür ve Bilimsel Alanlarda İşbirliği Anlaşması, 03.03.1992; Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Özbekistan Cumhuriyeti Hükümeti arasında Bilimsel ve Teknik İşbirliği Anlaşması, 09.07.1995 ve TÜBİTAK ile Türkmenistan Bilimler Akademisi arasında Bilimsel ve Teknik İşbirliği Anlaşması, 08.08.1993.

Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki bilim diplomasisi ilişkilerinin geliştirilmesi amacıyla atılan bir diğer önemli adım da TÜBİTAK tarafından “Eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetleri ve Doğu Avrupa Ülkeleri’nden Bilim Adamı Getirilmesi Programı’nın (DOPROG)” oluşturulmasıdır.³ Bu program vasıtasıyla Türk cumhuriyetlerindeki bilim insanlarının da Türkiye’ye çekilmesi planlanmıştır. Ayrıca Türk bilim insanlarının ilgili bölgelerde bulunan bilim insanlarıyla yürütecekleri bilimsel ve teknolojik projelerin desteklenmesi de öngörülmüştür. Bununla birlikte TÜBİTAK, Türk cumhuriyetlerindeki bilim insanlarının, yabancı uyruklu bilim insanlarının başvurusuna açık olan diğer burs ve destek programlarına da başvurusunu kabul etmiştir.

1991-2008 döneminde faydalanılan bir diğer bilim diplomasisi aracının da Türkiye tarafından tesis edilen “Büyük Öğrenci Projesi” olduğu görülmektedir. Bahsi geçen dönemde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen Büyük Öğrenci Projesi kapsamında Türkiye, Türk cumhuriyetlerinin yanı sıra diğer Türk ve akraba topluluklardan Türkiye’ye gelen öğrencilere de karşılıksız burs tahsis etmiştir. Bu bağlamda hem bölge devletlerinin yetişmiş insan gücü ihtiyacının karşılanması hem de Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki ilişkilerin gelişmesi amaçlanmıştır. Türkiye’nin oluşturduğu bu program, Türk cumhuriyetleri tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Bu doğrultuda 1992-2007 yılları verilerine göre, Türkmenistan’dan 4671, Azerbaycan’dan 4501, Kazakistan’dan 3116, Özbekistan’dan 286 ve Kırgızistan’dan 2965 öğrenci,⁴ Büyük Öğrenci Projesi kapsamında Türkiye’ye gelmiştir.

Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasında akdedilmiş olan metinlerin yanı sıra DOPROG Programı ve Büyük Öğrenci Projesi ele alındığında, Türkiye’nin yanı sıra Türk cumhuriyetlerinin de

3 “Türk Bilim ve Teknoloji Politikası 1993-2003”, *Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu*, (EK 2), http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/ bytk /2/2btyk_karar.pdf, (Erişim Tarihi: 13.02.2019), s. 36.

4 İsa Özkan, “Türk ve Akraba Topluluklardan Gelen Burslu Öğrencilerin Meseleleri ve Çözüm Teklifleri”, <http://www.isaozkan.com/dosyalar/Turk-Cumhuriyetleri-Ogrenciler.pdf>, (Erişim Tarihi: 03.02.2019).

bilim diplomasisi alanındaki ilişkileri hızlı bir şekilde geliştirme konusunda oldukça istekli olduğu görülmektedir. Bununla beraber arzulanan düzeyde işbirliğinin hayata geçirilmesi konusunda çeşitli sorunlar da yaşanmıştır. Öncelikle, her ne kadar bilimsel ve teknolojik işbirliğine dair metinler imzalanmışsa da bu metinlerden hiç biri aktif olarak uygulamaya konulamamıştır. Nitekim uluslararası işbirliğinin en önemli aracı olan ortak araştırma ve geliştirme projelerine fon sağlanmasına ilişkin genel bir sistem oluşturulamamıştır. Öte yandan bilim insanı değişimine ek olarak bilimsel ve teknolojik bilgilerin karşılıklı olarak paylaşılması da sınırlı bir şekilde gerçekleştirilebilmiştir. Ayrıca Türkiye tarafından finanse edilen DOPROG ve Büyük Öğrenci Projesi'nin yürütülmesi sırasında bazı aksaklıklar da yaşanmış ve taraflar arasındaki bilim diplomasisi ilişkilerinde durgunluk yaşanmıştır.

İlgili dönemin incelenmesi neticesinde 1991-2008 sürecinde yaşanan bu durgunluğun nedenlerini Türkiye'den ve Türk cumhuriyetlerinden kaynaklanan sebepler olarak ikili bir sınıflandırmaya tabi tutulabileceği düşünülmektedir. Türkiye'den kaynaklanan nedenlerin ele alınması durumunda, bunların ilkinin Türkiye'nin yaşamış olduğu ekonomik sorunlar olduğu söylenebilir. Bağımsızlığını kazanmış olan Türk cumhuriyetlerinin Türkiye'den en büyük beklentileri, karşılıksız ekonomik yardımların yapılması olmuştur. Bundan ötürü Ankara, bağımsızlıklarının ilk yıllarından itibaren söz konusu devletlere karşılıksız yardımlarda bulunmuştur. Ancak Türkiye'nin 1991 ve 1994 yıllarında yaşadığı ekonomik sorunlar, bölge devletlerine yapılan yardımlarda ciddi azalmalara sebep olmuştur. Bu çerçevede 1992 yılında Özbekistan'a 754.706 milyon, Kazakistan'a 226.619 milyon, Türkmenistan'a 94.570 milyon, Azerbaycan'a 36.912 milyon ve Kırgızistan'a 25.901 milyon dolar yardımda bulunulmuşken; söz konusu rakamlar; 1996 yılında sırasıyla 44.193 milyon, 48.048 milyon, 6.157 milyon, 44.341 milyon ve 7.088 milyon dolara gerilemiştir.⁵ (Bkz. Tablo 1) Türkiye ekonomisinde yaşanan krizlerin Türk cumhuriyetlerine bu şekilde yansması, Türkiye'nin bölge devletleri üzerindeki güçlü devlet imajını da olumsuz etkilemiştir.

5 Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), *Türkiye'nin İkili Dış Yardımları (1992-1996)*, 1998, s. 9.

Tablo 1: Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerine Yönelik Dış Yardımları, 1992-1996 (bin dolar)

Ülke Adı	1992	1996
Özbekistan	754.706	44.193
Kazakistan	226.619	48.048
Türkmenistan	94.570	6.157
Azerbaycan	36.912	44.341
Kırgızistan	25.901	7.088

Yukarıda belirtilen ekonomik sorunlar, Türkiye'nin bilim diplomasisi kapsamında yürüttüğü programların sağlıklı bir şekilde yürütülmesine de engel olmuştur. Neticede DOPROG programının etkin bir şekilde uygulanmasında sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Ekonomik sorunların etkisiyle, 1992-1993 yıllarında yapılan yaklaşık 200 başvurudan yalnızca 60 tanesi kabul edilebilmiştir.⁶ 1997 yılında ise bu programın uygulanmasına tamamen son verilmiştir.⁷

Yaşanan ekonomik sorunların Büyük Öğrenci Projesi'ne de olumsuz yansımaları olmuştur. İlgili dönemde Türk cumhuriyetlerinden gelen öğrencilere aylık burs ödemesinde bulunulmasına ek olarak kırtasiye ve giyecek konusunda da karşılıksız yardımlar yapılmıştır. Ancak Türk Lirası'nda yaşanan değer kaybı hasebiyle verilen burslar öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayamamaya da başlamıştır. Bu durum, yabancı öğrencilerin şikayetlerini de beraberinde getirmiş;⁸ bazı öğrenciler çalışmak zorunda kalmış, bazıları da eğitimlerini tamamlayamadan ülkelerine geri dönmüştür.

1991-2008 döneminde yaşanan durgunluğun bir diğer nedeni de Türkiye'nin genel dış politika önceliğinin Batı ülkeleriyle işbirliği olmasıdır. Türkiye, kurulduğu ilk dönemlerden itibaren Batı

6 Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, *a.g.e.*, s. 36.

7 Halime Atamer, "TÜBİTAK Uluslararası Bilimsel Yayınları Teşvik (UBYT) ve DOPROG Programları", C. Güner Omay, der., *TÜBİTAK'ın 1990'lı Yıllarda Türk Bilim ve Teknolojisine Öncülük Ettiği Alanlar*, Yeni Reform Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara 2017, s. 87.

8 Murat Özoğlu vd., *Küresel Eğilimler Işığında Türkiye'de Uluslararası Öğrenciler*, SETA Yayınları, Ankara 2012, s. 107.

ülkeleriyle yakınlaşma sürecine oldukça büyük önem atfetmiştir. Bu çerçevede ABD, Rusya ve Çin gibi devletlerin sahip olduğu yüksek araştırma ve geliştirme bütçelerine sahip olmayan Ankara, elindeki kısıtlı kaynakları, bilim ve teknoloji alanında üstün başarıya sahip ülkelerle işbirliği yaparak en etkin şekilde kullanmaya çalışmıştır. Dolayısıyla Ankara, sadece siyasi ve ekonomik anlamda değil; bilim ve teknoloji alanında da bölge ülkeleriyle ilişkilerini artırmaya gayret etmiştir. İlgili durum nedeniyle bilim ve teknoloji alanındaki işbirliğini yürütmekle yetkili olan personeller ve bu alanda kullanılan araştırma ve geliştirme bütçesinin önemli bir kısmı da Batı'yla ilişkilerin gelişimine tahsis edilmiştir. Türk bilim insanlarının uluslararası araştırma ve geliştirme projelerini desteklemekle yetkili olan TÜBİTAK'ın yürüttüğü uluslararası işbirliği programları incelendiğinde, bahse konu değerlendirmenin doğru olduğunu göstermektedir. 1991-2008 döneminde yürütülen işbirliği faaliyetlerinin araştırılması durumunda, TÜBİTAK'ın toplam 24 ülkede bulunan kuruluşlarla işbirliği yaptığı görülmektedir. Bu ülkelerden biri ABD, diğerleri Avrupa ülkesi olmak üzere, toplam 18 tanesi Batı ülkesidir. Geri kalan 6 ülke ise Çin, Güney Kore, Hindistan, Pakistan, Tunus ve Moğolistan'dır.⁹ Bu kapsamda Türkiye'nin Batı ülkeleriyle işbirliğini öncelikli hedef olarak benimsemiş olması, Türk cumhuriyetleriyle tesis edilecek bilim diplomasisi ilişkilerinin ikinci planda kalmasına neden olmuştur.

Bahsi geçen durgunluk döneminin Türk cumhuriyetlerinden kaynaklanan nedenlerinin irdelenmesi durumunda ise yine farklı unsurların ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Bu unsurlardan ilki, mevzubahis ülkelerde yaşanan ekonomik sıkıntılardır. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ardından bağımsız devletler olarak ortaya çıkan Türk cumhuriyetleri, yeni bir ekonomik sistem kurmak ve bu sistemi sağlıklı bir şekilde yürütmek gibi önemli sorumluluklarla karşı karşıya kalmışlardır. Zira kapitalist sisteme geçiş, ülke ekonomilerinin yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmıştır. Bununla birlikte bağımsızlıklarının ilk yıllarında, bahse

⁹ Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Uluslararası İşbirliği Daire Başkanlığı'ndan edinilmiş bilgidir.

konu devletlerin yaşadığı bu geçiş süreci, ekonomik sorunları da beraberinde getirmiştir. Nitekim söz konusu devletlerin tamamının gayrisafi yutici hasılası, 1991-1995 yılları arasında geçen süreç içinde, sürekli olarak düşüş eğiliminde olmuştur.¹⁰ Bu durum, Türk cumhuriyetlerinin araştırma ve geliştirme faaliyetlerine ayırdıkları bütçelerin azalmasına¹¹ ve bu alanlarda yürütülecek uluslararası işbirliği çalışmalarının da arka planda kalmasına neden olmuştur. Dolayısıyla Türk cumhuriyetlerinin Türkiye'yle ilişkilerindeki önceliği, kendilerinin de fon sağlamak zorunda kalacağı ortak bilimsel ve teknolojik projeler olmamış, bu durum, taraflar arasındaki bilim diplomasisi ilişkilerini olumsuz bir şekilde etkilemiştir.

Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki bilim diplomasisi ilişkilerini olumsuz etkileyen faktörlerden biri de Türk cumhuriyetlerinin kurumsal düzeyde yaşadığı yapılanma süreci olmuştur. Bu bağlamda bilim ve teknoloji alanında faaliyet gösteren kurumların mevzuatlarında meydana gelen kimi değişiklikler, taraflar arasında tesis edilebilecek işbirliği faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durumun en önemli örneklerinden birinin Kazakistan'da yaşanan değişiklikler olduğunu söylemek mümkündür.¹² Türk bilim insanları ile Kazak bilim insanları arasındaki ortak araştırma ve geliştirme projelerinin desteklenmesi amacıyla 1994 yılında TÜBİTAK ile Kazakistan Cumhuriyeti Bilim ve Yeni Teknolojiler Bakanlığı arasında bir işbirliği anlaşması akdedilmiştir. Belirtilen bakanlığın yapısı, 1996 yılında kabul edilen bir yasayla değişikliğe uğramış, "Kazakistan Cumhuriyeti Bilimler Bakanlığı/Bilimler Akademisi (Ministry of Science/Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan)" adında yeni bir yapı oluşturulmuştur.¹³

10 "Economic Survey of Europe 2005 No: 2, Statistical Appendix", *United Nations Economic Commission for Europe and Executive Committee (UNECE)*, s. 70, <https://www.unece.org/fileadmin/DAM/ead/pub/052/052statapp.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.01.2019).

11 United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), *World Science Report 1996*, UNESCO Publishing, Paris 1996, s. 97.

12 Kadir Ertaç Çelik, "Kazakistan'da Kimlik ve Dış Politika", Mehmet Seyfettin Erol-Yavuz Gürler, der., *Türk Dünyası 25 Yıllığı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2016, s. 154-155.

13 Aikan Akanov, *Health Research in Kazakhstan*, <http://www.cohred.org/downloads/672.pdf>, (Erişim Tarihi: 22.11.2018), s. 2.

Söz konusu değişiklik, kurumlar arası düzeyde imzalanmış olan işbirliği metninin uygulanmasını da olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Kazakistan'ın bilim ve teknoloji alanındaki yapılanmasında, 2004 yılında önemli bir değişiklik daha yaşanmış ve bu değişiklik çerçevesinde, Kazakistan Eğitim ve Bilim Bakanlığı ismiyle yeni bir bakanlık kurulmuştur. Kurumsal değişim sürecinin ikili ilişkilere yönelik olumsuz etkisini, Türkmenistan bağlamında da örneklendirmek mümkündür. TÜBİTAK ile Türkmenistan Bilimler Akademisi, 1993 yılında iki ülkenin bilim insanları arasında gerçekleştirilecek ortak projelerin desteklenmesine yönelik bir anlaşma imzalamıştır. Bu akademi, Türkmenistan'da alınan bir karar neticesinde 1997 yılında kapatılmış¹⁴ ve bundan dolayı aktif işbirliği hayata geçirilememiştir.

1991-2008 dönemini etkileyen unsurlar arasında, bölge devletlerinin kendi tanıtımlarını yapma konusundaki eksiklikleri de önemli bir rol oynamıştır. Bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından yaşadıkları geçiş süreci içinde, Türk cumhuriyetleri, bilim ve teknoloji alanındaki imkân ve potansiyellerini tanıtmada konusunda yetersiz kalmıştır. Bu bağlamda bağımsızlıklarının ilk yıllarında, Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki duygusallığın etkisiyle çeşitli işbirliği metinleri imzalanmışsa da Türkiye, bu devletlerin sahip olduğu araştırmacı potansiyeli ve teknik imkânlar konusunda tam bir bilgi birikimine sahip olamamış; dolayısıyla ilgili devletlere yönelik sağlıklı işbirliği stratejileri oluşturulamamıştır.

Türk cumhuriyetlerinden kaynaklanan nedenler arasında bölge devletlerinde yaşayan bilim insanlarının yabancı dil bilgisinin de yer aldığını söylemek mümkündür. Sovyetler Birliği döneminde, Rusya tarafından uygulanan dil politikası çerçevesinde Sovyet coğrafyasında yetişmiş eğitilmiş insanlar, yabancı dil olarak Rusça öğrenmek durumunda kalmıştır. Dolayısıyla Türk cumhuriyetlerinde bulunan bilim insanlarının büyük çoğunluğu çok iyi derecede Rusça bilirken; İngilizce konusunda yeterli

14 Rafis Abozov, "Science in Turkmenistan: How Far Will Reforms Go?", *The Central Asia-Caucasus Analyst*, <http://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/11880-analytical-articles-caci-analyst-2009-7-15-art-11880.html>, (Erişim Tarihi: 08.01.2019).

birikime sahip olamamışlardır. Buna karşılık Türkiye'deki bilim insanları ise yabancı dil olarak İngilizce üzerine yoğunlaşmıştır. Bu vaziyet, Türk bilim insanları ile Türk cumhuriyetlerindeki bilim insanları arasındaki işbirliğinin gelişimine olumsuz etkilerde bulunmuştur.

Yukarıda dile getirilen değerlendirmelerden de anlaşılacağı üzere gerek Türkiye'den gerekse de Türk cumhuriyetlerinden kaynaklanan çeşitli sorunlar neticesinde 1991-2008 dönemi, bilim diplomasisi açısından durgunluk içinde geçmiş, taraflar arasındaki bilimsel ve teknolojik münasebetler arzulanan düzeye ulaşamamıştır.

2008-2019 Dönemi (Hızlanma Süreci)

Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki bilim diplomasisi ilişkilerinde yaşanan durgunluk döneminin ardından Ankara'nın söz konusu devletlerle ilişkileri geliştirmek için daha yoğun bir çaba sarfettiği görölmektedir. Bu kapsamda 2008-2019 döneminde hem bilim diplomasisi alanında faaliyet gösteren mevcut kurumlar tarafından çeşitli iyileştirme çalışmaları yapılmış hem de Türk bilim diplomasisine yeni kurumlar dahil edilerek, Türkiye'nin genel olarak küresel, özel olarak da Türk cumhuriyetlerine yönelik bilim diplomasisi faaliyetleri daha güçlü bir hale getirilmiştir.

Türkiye'nin Türk cumhuriyetlerine yönelik bilim diplomasisi çalışmaları kapsamında dönüm noktası olarak adlandırılabilen gelişme, TÜBİTAK'ın 2008 yılında uluslararası işbirliği faaliyetlerinin artırılması amacıyla yaptığı yoğun uzman alımı olmuştur. Daha önce de belirtildiği üzere kuruluş kanunu çerçevesinde, Türkiye adına uluslararası bilimsel ve teknolojik işbirliği anlaşmalarına taraf olma ve bu anlaşmaları uygulama yetkisine sahip olan TÜBİTAK'ın yapmış olduğu bu uzman alımının ardından Uluslararası İşbirliği Daire Başkanlığı'ndaki (UİDB) kadro sayısı neredeyse 2 katına çıkmıştır. Böylece UİDB bünyesinde stratejik bir yapılanmaya gidilmiştir. Bu çerçevede her bir bölge için tek bir uzman görevlendirilmiştir.

TÜBİTAK tarafından gerçekleştirilen bu yapısal iyileştirmenin ardından Türk cumhuriyetlerine yönelik işbirliği girişimleri hızlandırılmıştır. Öncelikle 1991-2008 döneminde imzalanmış; ancak hiç uygulanamamış işbirliği metinlerinin yerine, daha güncel işbirliği metinlerinin imzalanması konusunda faaliyetler yürütülmüştür. Söz konusu girişimler sonucunda, 2009 yılında Türkiye Cumhuriyeti ile Kazakistan Cumhuriyeti arasında Bilim ve Teknoloji Alanında İşbirliği Anlaşması akdedilmiştir. Bahse konu anlaşmayı takiben 2013 yılında Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi, 2014 yılında Kırgız Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Akademisi ve Türkmenistan Bilimler Akademisi, 2015 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Bilimi Geliştirme Kurumu ve Kazakistan Cumhuriyeti Teknolojik Gelişim Ulusal Ajansı ve 2018 yılında da Özbekistan Cumhuriyeti Yenilikçi Kalkınma Bakanlığıyla işbirliği protokolleri imzalanmıştır. İsmi geçen kurumlarının tamamı, kendi ülkelerindeki akademik ya da endüstriyel araştırma, geliştirme ve yenilik konularında yetkili kılınmış, üst düzey kamu kurumlarıdır.¹⁵ İmzalanan metinlerin, muhtevasının incelenmesi durumunda, iki ülke bilim insanlarının ortak araştırma ve geliştirme projeleri yapmasına yönelik fon sağlanmasının, bilim insanı değişiminde bulunulmasının ve ortak bilimsel ve teknolojik etkinlikler düzenlenmesinin amaçlandığı görülmektedir. Bununla birlikte ifade edilen metinlerin belki de en önemli özelliği, bu metinlerden en azından bir kısmının 1991-2008 döneminde imzalanan metinlerden farklı olarak etkin bir şekilde uygulanmış olmasıdır. Zira TÜBİTAK tarafından, Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi, Azerbaycan Cumhuriyeti Bilimi Geliştirme Kurumu ve Kırgızistan Ulusal Bilimler Akademisi ile işbirliği içinde ortak proje çağruları yayınlanmıştır.¹⁶ Önümüzdeki dönemlerde Özbekistan, Kazakistan ve Türkmenistan'la da ortak projeler için çağrı yayınlanmasının

15 Bahse konu kurumların statülerine ilişkin detaylı bilgi için bkz.; Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi, <http://www.science.gov.az/uploads /pdf/p1b43oh6nq6di1cuc134em51jf74.pdf>; Azerbaycan Cumhuriyeti Bilimi Geliştirme Kurumu, <http://sdf.gov.az/en/generic/menu/Detail/100/menu//>, Kazakistan Cumhuriyeti Teknolojik Gelişim Ulusal Ajansı için <http://apctt.org /sites/default/files/Kazakhstan.pdf>; Kırgız Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Akademisi, <http://www.naskr.kg/index.php/en/>; Türkmenistan Bilimler Akademisi <https://science.gov.tm/en/about/>, Özbekistan Cumhuriyeti Yenilikçi Kalkınma Bakanlığı; <http://mininnovation.uz/en/menu/o-ministerstve>. (Erişim Tarihi: 20.12.2018).

16 TÜBİTAK tarafından imzalanan metinlerin yanı sıra, ortak araştırma ve geliştirme projelerine ilişkin bilgiler TÜBİTAK Uluslararası İşbirliği Daire Başkanlığı'ndan edinilmiştir.

Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki bilim diplomasisi faaliyetlerinin daha iyi bir seviyeye taşınması bakımından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Türkiye'nin bilim diplomasisini güçlendirmek adına 2008-2019 döneminde attığı önemli adımlardan biri diğeri de Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (YTB) kurulmasıdır. 2010 yılında tesis edilen YTB'nin en önemli görevlerinden biri, Türkiye Bursları adı altında revizyona uğrayan Büyük Öğrenci Projesi'nin yürütülmesidir. Bu çerçevede Türk cumhuriyetlerinden Türkiye'ye getirilecek burslu öğrencilerin seçimi ve gerekli bursların düzenli bir şekilde verilmesi YTB tarafından sağlanmaktadır. İlgili kuruluşun verilerine göre, 2012-2017 yılları arasında Azerbaycan'dan 800, Kazakistan'dan 700, Kırgızistan'dan 600, Türkmenistan'dan 350 ve Özbekistan'dan 300 kişi, Türkiye Bursları kapsamında desteklenmiştir.¹⁷

Diğerk taraftan YTB'nin Türkiye Bursları kapsamında desteklenen öğrencilerle, mezuniyet sonrasında ilişkilerin devam ettirilmesi konusunda da önemli bir sistem geliştirdiğı görölmektedir. Bu çerçevede, mezunlar buluşması adı altında etkinlikler düzenleyen YTB, Türkiye'nin bilim diplomasisi alanındaki emek ve gayretleri sonucunda burs sağlanan öğrencilerle, devamlılık arz eden bir yakınlık tesis etmeye çalışmaktadır. Türk cumhuriyetlerine yönelik faaliyetler sonucunda, Azerbaycan ve Kırgızistan'ın yanı sıra Kazakistan'da da 2017 yılı mezun buluşmaları gerçekleştirilmiştir. Bu etkinlikler, YTB'nin Türk bilim diplomasisinin sağlıklı bir şekilde geliştirilmesine önemli katkılar sağlamaktadır.

YTB'nin Türk cumhuriyetlerine yönelik bilim diplomasisine dair katkılarında bahsederken; Türk Dünyası Siyaset Okulu'na da dikkat çekmekte yarar vardır. Belirtilen program, Türk cumhuriyetleri özelinde geliştirilmiş olan bir bilim diplomasisi aracı olma niteliğine sahiptir. YTB'nin Türk Dünyası Parlamenteler Vakfı'yla işbirliği içinde yürüttüğü söz konusu programa, sadece Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ya da

¹⁷ Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Uluslararası Öğrenciler Daire Başkanlığı'ndan edinilmiş veridir.

Özbekistan vatandaşı olan yüksek lisans ve doktora öğrencileri başvurabilmektedir. Programa kabul edilen öğrencilere, dış politika ve siyaset konusunda eğitim verilmektedir.¹⁸ YTB tarafından yürütülen Türk Dünyası Siyaset Okulu programı, yumuşak güç bağlamında bilim diplomasisinin kullanımının oldukça güzel bir örneğini oluşturmaktadır. Zira eğitim ve bilgi paylaşımı vesilesiyle, Türk cumhuriyetlerinin gelecek dönemlerdeki muhtemel yöneticilerine, Türk siyaseti ve dış politikasının mantığı doğrudan doğruya aktarılmıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin dahil olduğu bir uluslararası meselede, Ankara'nın temel gerekçelerinin ilk elden muhatap kişilerle paylaşılması imkânı doğmaktadır. Ayrıca yönetici konumuna gelmeseler bile, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim görmüş bireyler olarak kendi ülkelerinde entelektüel statüsüne sahip olacak bu kişilere verilen eğitimler, ilgili ülkelerde kamuoyu oluşturulması bakımından da faydalı olacaktır. Dahası eğitim programı sırasında Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki kardeşlik bağına vurgu yapan ders ve yorumlara yer verilmesi de Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki ilişkilerin gelişmesi bakımından olumlu etkiler yaratmaktadır. Bu bağlamda YTB, 2008-2019 dönemindeki gelişim sürecine olumlu katkılarda bulunmuş olmasının yanı sıra gelecek dönemlerdeki işbirliği faaliyetlerinin çok yönlü olarak artması konusunda da yapıcı etkilere sahiptir.

Türk bilim diplomasisi faaliyetlerine dahil olarak, hızlanma dönemine katkı sağlayan kurumlar arasında Yunus Emre Enstitüsü (YEE) de yer almaktadır. 2009 yılında kurulmuş olan YEE, esas itibarıyla Türk sanatını, kültürünü ve dilini uluslararası platformda tanıtıcı nitelikte faaliyetler yürütmekle yetkilendirilmiştir. Bununla beraber, gelişen bilim diplomasisinin bir uzantısı olarak, Türkoloji alanındaki bilim diplomasisi çalışmalarına doğrudan katılım sağlamıştır. YEE, diğer ülkelerdeki üniversitelerle imzaladığı işbirliği metinleri kapsamında, bu üniversitelerde bulunan Türkoloji bölümlerine ek olarak Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerine de materyal desteği sağlamaktadır. Diğer yandan söz

¹⁸ "Türk Dünyası Siyaset Okulu Başlıyor", *Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)*, <https://www.turkiyeburslari.gov.tr/turk-dunyasi-siyaset-okulu-basliyor/>, (Erişim Tarihi: 14.12.2019).

konusu üniversitelerde görev yapmak üzere akademisyenler de görevlendirmektedir. Bu çerçevede YEE, Türk cumhuriyetlerine yönelik faaliyetler gerçekleştirmektedir. Azerbaycan, Kırgızistan ve Kazakistan'daki çeşitli üniversitelerle imzalanan işbirliği metinleri sonucunda mevzubahis ülkelerde görev yapmak üzere Türkologlar görevlendirmektedir. Azerbaycan ve Kazakistan programları 2015, Kırgızistan programı ise 2017 yılından bu yana uygulanmaktadır. İlgili programlar kapsamında 2018 yılı itibarıyla Azerbaycan'a 6 Türkolog gönderen YEE, Kazakistan ve Kırgızistan'da da 3'er Türkolog görevlendirmiştir.¹⁹ Bu bağlamda YEE, Sosyal ve Beşeri Bilimler'in en önemli öğeleri arasında yer alan edebiyat, dil, tarih ve kültür gibi alanlarda yaptığı eğitim ve tanıtım çalışmaları sonucunda Türkiye'yle muhatap ülkeler arasında bir yakınlaşma tesis etmektedir.

Türk bilim diplomasisine yönelik çalışmaları yukarıda değinilen şekilde başlayan YEE'nin süreç içinde oldukça önemli bir görevi üstlendiği de belirtilmelidir. Bu çerçevede, Türkiye'nin bilimsel ve teknolojik faaliyetlerinin uluslararası bir platformda tanıtılması ve diğer ülkelerde yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler konusunda Türkiye'nin bilgilendirilmesi amacıyla oluşturulan Türkiye Akademik ve Bilimsel İşbirliği Projesi (TABİP), YEE tarafından koordine edilmektedir. Program kapsamında TÜBİTAK ve Türkiye Havacılık ve Uzay Sanayii A.ř. (TUSAş) ile işbirliği yapan YEE,²⁰ MEB, YTB ve Yükseköğretim Kurulu (YÖK) gibi diğer ulusal kuruluşlarla da yakın ilişki içindedir. 2017 yılında uygulamaya konulan TABİP, kapsamında bir internet sitesi de açılmıştır. Aynı zamanda YEE tarafından, diğer ülkelerde görev yapmak üzere bilim danışmanları da atanmaktadır. YEE aracılığıyla koordine edilen TABİP'in genel olarak Türk bilim diplomasisine önemli katkılar sağlayacağı düşülmektedir. Buna ek olarak programın, Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki bilim diplomasisi ilişkilerine de olumlu yansımaları olacaktır. Zira TABİP için oluşturan internet sitesine Türk cumhuriyetleri tarafından da erişim sağlanabilmekte ve bu durum, Türkiye'nin bilim ve teknoloji potansiyelinin bölge

19 Yunus Emre Enstitüsü, Türkoloji Müdürlüğü'nden alınan veridir.

20 "İş Birlikleri", *Yunus Emre Enstitüsü*, [http://tabip.global/ecosystem/ views/portalHeader/İs-Birlikleri-5](http://tabip.global/ecosystem/views/portalHeader/İs-Birlikleri-5), (Erişim Tarihi: 06.02.2019).

ülkelerinde tanıtılmasına imkân sağlamaktadır. Bu bağlamda TABİP, Türk bilim diplomasisinin daha sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için stratejik bir araç haline almıştır.

2008-2019 dönemindeki hızlanma sürecine katkı sağlayan kurumlardan birinin de Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) olduğu görülmektedir. 1993 yılında kurulan TÜBA, ulusal faaliyetlerinin yanı sıra uluslararası bilimsel ve teknolojik işbirliğine yönelik çalışmalar da yürütmektedir. TÜBA'nın Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki bilim diplomasisi ilişkilerin yönelik en önemli katkılarından biri de 2017 yılından itibaren düzenlemeye başladığı Uluslararası Hukuk, Diplomasi ve İşbirliği isimli etkinliklere, bölgedeki öğrencilerin de katılım sağlamasına olanak yaratmasıdır. Bu etkinlikler sırasında katılımcı öğrencilere bilim, teknoloji ve hukuk gibi konularda bilgiler verilmesi, katılımcılara Türkiye'nin bilim ve teknoloji alanında aldığı yolun tanıtımı açısından yararlı olmaktadır. Ayrıca ilgili etkinliklerin Türkiye'de gerçekleştirilmesinin, önümüzdeki dönemlerde bilim ve teknoloji alanında çalışmalarda bulunması muhtemel olan yabancı öğrencilerin Türkiye'yi kendilerine daha yakın hissetmeleri açısından da önemli olduğu düşünülmektedir. 2018 yılı verilerine göre, yaz okulu şeklinde düzenlenen TÜBA eğitimlerine Kazakistan'dan 10, Kırgızistan'dan 7, Azerbaycan'dan 4 ve Özbekistan'dan da 1 öğrenci katılım sağlamıştır.²¹ TÜBA'nın ilgili etkinliği önümüzdeki dönemlerde devam ettirmesinin Türk cumhuriyetleriyle bilim diplomasisi ilişkilerinin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Diğer yandan, TÜBA, Türk cumhuriyetlerinin tamamıyla ortak bilimsel ve teknolojik işbirliği faaliyetleri yapılmasına yönelik çalışmalarda da bulunmaktadır. Bu kapsamda Türk Dünyası Ulusal Bilim Akademileri Birliği'ne (Union of Academies of Sciences of the Turkic World-UASTW) üye olmuştur. UASTW, 2015 yılında TÜBA ile Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Başkurdistan, Tataristan Bilim Akademileri'nin ve Uluslararası Türk Akademisi'nin katılımıyla tesis edilmiş bir uluslararası kuruluştur.²² TÜBA, yaz okulu

21 Türkiye Bilimler Akademisi'nden alınan verilerdir.

22 "The Union of National Academies of Sciences of The Turkic World Invites to the Summer School", *International Turkic Academy*, http://twesco.org/en/news/priglashaem_v_letnyuyu_shkolu/, (Erişim Tarihi: 06.02.2019).

çalışmalarını, UASTW'la işbirliği içinde organize etmektedir. Ayrıca söz konusu kuruluşun dönüşümlü başkanlık sistemini benimsemiş olması sebebiyle 2016-2017 dönem başkanlığı görevi de TÜBA tarafından üstlenilmiştir.²³ TÜBA'nın dönem başkanlığında, UASTW Genel Kurul Toplantısı Ankara'da gerçekleştirilmiş²⁴ ve bu vesileyle Türk cumhuriyetlerinin bilim ve teknoloji alanında faaliyet gösteren önemli kurumlarının temsilcileri Türkiye'de ağırlanmıştır. Benzer bir şekilde TÜBA tarafından, UASTW Genel Kurul Toplantısı'na paralel olarak "Türk Dünyası'nda Akademik İşbirliği" konulu bir uluslararası bilimsel toplantı da Ankara'da düzenlenmiştir. Bu çerçevede TÜBA, öncelikle Türkiye'nin Türk cumhuriyetleriyle çok taraflı bilimsel ve teknolojik işbirliğinin gelişimi konusunda sorumluluk almaktan çekinmediğini ortaya koymuştur. Aynı zamanda söz konusu devletlerle bilimsel ve teknolojik işbirliğinin geliştirilmesine yönelik ilgili devletlerin üst düzey karar vericileriyle, doğrudan bilgi alışverişi yapılmasına da önemli katkılarda bulunmuştur. Dolayısıyla TÜBA tarafından gerçekleştirilen çalışmalar, Ankara'nın Türk cumhuriyetlerine yönelik bilim diplomasisi faaliyetlerine katkı sağlamaktadır.

Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki bilim diplomasisi ilişkilerinin hızlanması sürecinde rol alan kurumlar arasında MEB de yer almaktadır. Türkiye tarafından başlatılan Büyük Öğrenci Projesi'ni 2012 yılına kadar koordine eden MEB, söz konusu projenin uygulanmasını YTB'ye bırakmakla birlikte, Türk cumhuriyetleriyle bilim diplomasisi ilişkilerinin gelişimine farklı şekillerde katkı sağlamaya devam etmiştir. MEB tarafından yürütülen biri ikili, diğeri çok taraflı olmak üzere iki önemli bilim diplomasisi faaliyeti bulunmaktadır.

MEB'in, ikili ilişkiler bağlamında yürüttüğü bilim diplomasisi faaliyeti Yurt Dışına Lisansüstü Öğrenim Görmek Üzere Gönderilecek Öğrencileri Seçme ve Yerleştirme (YLYS) Programı kapsamındaki faaliyetleri olmuştur. YLYS'nin amacı kamu kurum ve kuruluşlarının yetişmiş insan gücü ihtiyacının karşılamak

23 "TDBAB Genel Kurulu ve "Türk Dünyası'nda Akademik İşbirliği" Konulu Bilimsel Toplantı Gerçekleştirildi", *Türkiye Bilimler Akademisi*, <http://www.tuba.gov.tr/tr/haberler/akademiden-haberler/tdbab-genel-kurulu-ve-turk-dunyasinda-akademik-is-birligi-konulu-bilimsel-toplantı-gerçekleştirildi>, (Erişim Tarihi: 04.12.2018).

24 Türkiye Bilimler Akademisi, *a.g.m.*

üzere, söz konusu kurumlarda görev alacak personelin yurtdışına eğitim için gönderilmesidir. Genel olarak ABD, Avrupa ülkeleri, Japonya, Kanada ve Güney Kore gibi bilim ve teknoloji alanında iyi konumda bulunan devletlere öğrenci gönderilmektedir. Ancak sosyal ve beşeri bilimler alanlarında Türk cumhuriyetlerindeki üniversitelere de öğrenci gönderildiği görülmektedir.²⁵ Öğrenciler, gidilen ülkenin genel özellikleri ve bilim-teknoloji alanındaki konumları hakkında bilgi sahibi olma fırsatı yakalamaktadır. Bu durum, Türkiye'nin ilgili ülkelere dair bilgi birikiminin artmasına ve bölgeye yönelik politikaların daha sağlıklı bir şekilde oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Buna ek olarak bölgeye giden öğrencilerin kurduğu ikili ilişkilerin Türkiye'nin tanıtımı açısından da yararlı olduğunu söylemek mümkündür.

2008-2019 döneminde, MEB tarafından Türk cumhuriyetlerini de kapsayacak şekilde yürütülen çok taraflı bilim diplomasisi çalışmaları ise Economic Cooperation Organization/Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO) vasıtasıyla hayata geçirilmektedir. ECO, 1964 yılında Türkiye, İran ve Pakistan tarafından kurulan Regional Cooperation for Development/Kalkınma için Bölgesel İşbirliği (RCD) isimli kuruluşun devamı niteliğindedir. Kurumdaki isim değişikliği 1985 yılında gerçekleşmiştir. Ayrıca bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan da ECO'ya üye olmuştur. Buna ek olarak Tacikistan ve Afganistan da ECO'nun üyeleri arasında yer almaktadır.²⁶ Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından yaşanan bu katılımlar sonucunda Türkiye, ECO'yu Türk cumhuriyetleriyle çok taraflı ilişkileri geliştirme konusunda mühim bir platform olarak görmüştür. Bu bağlamda Türkiye'nin ECO bünyesinde yürütülen eğitim ve öğretim faaliyetlerine yönelik çalışmalarının koordinasyonunu MEB üstlenmiştir. MEB'in yürüttüğü başarılı çalışmalar sonucunda 2012 yılında Ankara'da ECO Eğitim Enstitüsü kurulmuştur.²⁷ Enstitü, üye devletlerin eğitim kalitesinin

25 Millî Eğitim Bakanlığı, *Millî Eğitim Bakanlığı Yurt Dışı Lisansüstü Öğrenim Bursu Programı*, Ankara 2016, s. 7.

26 "History", *Economic Cooperation Organization (ECO)*, http://www.eco.int/gen_eral_content/86055-History.html?t=General-content, (Erişim Tarihi: 21.12. 2018).

27 "Ekonomik İş Birliği Teşkilatı (EİT/ECO) ve Eğitim Çalışmaları", *Millî Eğitim Bakanlığı*, <http://abdigm.meb.gov.tr/www/eit-eco/icerik/35>, (Erişim Tarihi: 21.12.2018).

artırılmasını ve birbirleriyle kurmuş oldukları eğitim ilişkilerinin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bu hedef doğrultusunda öğretmenlerin yanı sıra eğitim kurumlarını da içeren eğitim ve bilgi paylaşımı etkinlikleri düzenlemektedir. Söz konusu enstitünün Ankara'da kurulmuş olmasından dolayı Mütevelli Heyeti toplantıları da Türkiye'de yapılmaktadır. İlki 2012 yılında, Ankara'da²⁸ gerçekleştirilen Mütevelli Heyeti Toplantısı'nın ikincisi de 2017 yılında, İstanbul'da düzenlenmiştir.²⁹ Bu toplantılar vesilesiyle Türk cumhuriyetlerinin ve diğer üye devletlerin eğitim alanındaki üst düzey kamu görevlilerinin Türkiye'de ağırlanması ve bu kişilere Türkiye hakkında tanıtımda bulunulması gerçekleşmektedir. Ayrıca eğitim ve öğretim konusunda yapılabilecek işbirliğine dair görüş ve önerilerin, yetkili kişiler tarafından karşılık olarak ele alınması; mevzubahis toplantılar sayesinde mümkün olmaktadır. ECO Eğitim Enstitüsü'nün Türkiye'de kurulmuş olmasının Ankara açısından olumlu bir imaj oluşturduğunun belirtilmesinde de fayda vardır. Bu kapsamda MEB, Türk bilim diplomasisi açısından önemli bir görevi ifa etmektedir.

YÖK de Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki bilim diplomasisi ilişkilerine katkı sağlayan adımlar atmaktadır. Kurum tarafından oluşturulan Mevlana Değişim Programı, Türkiye'nin bilim diplomasisine katkı sağlamak ve Türk cumhuriyetleriyle işbirliği yapılmasına hizmet etmektedir. 2011 yılından itibaren uygulanan program kapsamında, öğrenciler en az bir, en fazla iki yarıyıl için öğrenim görmek amacıyla diğer ülkelerdeki üniversitelere gidebilmektedir.³⁰ Aynı zamanda ilgili program çerçevesinde üniversitelerde görev yapan akademisyenlerin de en az 1 hafta ve en fazla 3 ay süreyle diğer ülkelerdeki üniversitelerde ders vermesine de imkân tanınmaktadır.³¹ Ancak akademisyenlere yönelik bu olanak, 2015-2016 dönemi itibarıyla

28 "Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) Eğitim Enstitüsü Mütevelli Heyeti 1. Toplantısı 2-3 Nisan Tarihlerinde Ankara'da Gerçekleştirildi", *Millî Eğitim Bakanlığı*, <http://abdigm.meb.gov.tr/www/ekonomik-isbirligi-teskilati-eit-egitim-enstitusu-mutevelli-heyeti-1-toplantisi-02-03-nisan-tarihlerinde-ankarada-gerceklestirildi/icerik/60>, (Erişim Tarihi: 10.02.2019).

29 "EİT Eğitim Enstitüsü 2. Mütevelli Heyeti Toplantısı Yapıldı", *Millî Eğitim Bakanlığı*, <http://abdigm.meb.gov.tr/www/eit-egitim-enstitusu-2-mutevelli-heyeti-toplantisi-yapildi/icerik/903>, (Erişim Tarihi: 11.02.2019).

30 Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, *Mevlâna Değişim Programı*, s. 1.

31 Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, *a.g.e.*, s. 1.

YÖK tarafından durdurulmuştur. Öte yandan YÖK, üniversitelerdeki akademisyenlerin de uluslararası faaliyetlerine destek sağlamak amacıyla yine Mevlana Değişim Programı bünyesinde olmak üzere Proje Tabanlı Uluslararası Değişim Programı adlı farklı bir destek mekanizmasını uygulamaya devam etmektedir. Bu program, akademisyenlerin belirli sürelerle ders vermek üzere diğer ülkelere gitmesi yerine, Türk ve yabancı bilim insanları arasında gerçekleştirilecek ortak araştırma ve geliştirme projelerine destek sağlanmasını hedeflemektedir. Program çerçevesinde araştırma ve geliştirme fonu sağlanmasa da projenin gerçekleştirilmesi için ihtiyaç duyulan seyahat masrafları ve gündelikler YÖK tarafından karşılanmaktadır.³² YÖK'ün sunduğu bu imkânlar, Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki bilim diplomasisi ilişkilerinin hem öğrenci hem de akademisyenler düzeyinde gelişmesi açısından oldukça önemlidir.

2008-2019 dönemindeki hızlanmaya katkı sağlayan kurumlar arasında Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'na (TİKA) da yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlığını kazanan Türk cumhuriyetlerinin yeniden yapılanma sürecine katkı sağlamak için kurulmuş olan TİKA, dünyanın neredeyse her yerinde çalışmalar yürütmektedir. Bu kapsamda TİKA, Türkiye'deki kurumlarla eşgüdüm içinde, Türk cumhuriyetlerinin altyapı ve yetişmiş insan gücü ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla da bazı faaliyetlerde bulunmaktadır. TİKA ile Türk Oftalmoloji Derneği arasındaki işbirliği sonucunda 2015 yılında düzenlenen Oküler Travmalar Kursu, mevzu bahis etkinliklerden sadece biridir.³³ Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan'dan uzmanların katılım sağladığı ilgili eğitim vesilesiyle sağlık bilimleri gibi oldukça önemli bir konuda, Türkiye'nin bilgi ve deneyimlerinin Türk cumhuriyetleriyle paylaşılmasına imkân tanınmıştır. TİKA'nın desteklediği bu tür faaliyetlerin Türkiye ile Türk cumhuriyetlerinin önümüzdeki dönemlerde daha fazla yakınlaşmasına fırsat yaratacağı öngörülebilir.

32 Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, *Yürütme Kurulu Kararları*, Oturum No: 7, 14 Şubat 2018.

33 Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *TİKA Faaliyet Raporu 2015*, Ütopya Grafik, Ankara 2016, s. 35.

2008-2019 dönemindeki gelişmelerden de anlaşılacağı üzere, Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki bilim diplomasisine dair ilişkiler, ilk dönemin durgunluğunun ardından iyi bir gelişim sağlamıştır. Söz konusu gelişim, taraflar arasındaki ilişkilerin daha da derinleşmesine zemin hazırlamaktadır.

Daha Fazla Gelişim için Strateji Önerileri

Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki bilim diplomasisi ilişkileri belirli bir gelişim sağlamış olsa da bu durum, bahse konu alanda kusursuz bir işbirliği sağlandığı anlamına gelmemektedir. Bu çerçevede bilimsel ve teknolojik işbirliği bağlamında elde edilen başarıların devam ettirilmesinin yanı sıra söz konusu işbirliğinin kapsam ve niteliğinin artırılmasına da ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla bilim ve teknoloji alanındaki imkânları daha geniş olan Türkiye'nin inisiyatif alarak Türk cumhuriyetleri özelinde çeşitli stratejiler belirlemesi elzemdir.

Türkiye'nin Türk cumhuriyetlerine yönelik olarak uygulaması gereken öncelikli stratejinin yönetici ve uzman düzeyinde personellerden kurulu ekiplerle, karşılıklı ziyaretler yapılması için girişimlerde bulunması olduğu söylenebilir. Bu ziyaretler vasıtasıyla Türkiye'nin potansiyelinin tanıtılması ve muhatap ülkelerin sahip olduğu teknik imkânların yerinde görülmesi mümkün olacaktır. Böylece bilgi eksikliği de giderilecektir. Dolayısıyla her bir devlet özelinde işbirliği yapılabilecek alanlar ve işbirliği şekilleri daha doğru bir biçimde tespit edilebilecek ve bu durum, ilişkilerin daha sağlıklı bir şekilde gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Belirtilen ülkelerle yürütülecek işbirliğinde uygulanabilecek bir diğer stratejinin akademik çalışmaların yanı sıra sanayi alanındaki bilimsel ve teknolojik çalışmalara da olanak tanıyan işbirliği programlarının hayata geçirilmesi olduğu düşünülmektedir. Gelişen dünyada devletler, akademik düzeyde yürütülen çalışmalara önem verse de bu bilgilerin laboratuvarlardan çıkarak ekonomik ve sosyal hayata doğrudan katkı sağlaması beklenmektedir. Bu sebeple sanayi kuruluşları arasındaki uluslararası araştırma, geliştirme ve yenilik projelerinin önemi her geçen yıl daha da artmaktadır.

Bununla birlikte Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki bilim diplomasisi ilişkilerinin ele alınması durumunda, bahsi geçen ülkelere yönelik faaliyetler yürüten YTB, YEE, TÜBA, MEB ve YÖK'e ait işbirliği programlarının tamamının akademik düzeyde bilim insanı ve öğrenci değişimine ilişkin olduğu görülmektedir. Söz konusu dar kalıbın dışına çıkan tek kurum TÜBİTAK olmuş; Kazakistan, Azerbaycan ve Özbekistan'la imzaladığı metinlerle, sanayi alanındaki işbirliğinin önünü açmıştır. Bu kapsamda aşağıda belirtilen yöntemlerle, Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki sanayiye yönelik bilimsel ve teknolojik işbirliğinin artırılabilceği düşünülmektedir:

- TÜBİTAK'ın Türkmenistan ve Kırgızistan'daki muhataplarıyla da sanayi alanındaki projelerin desteklenmesi konusunda protokoller imzalaması
- Türkiye'deki sanayi sektörünün doğrudan irtibat içinde olduğu Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın, Türk sanayi kuruluşları ile Türk cumhuriyetlerindeki sanayi kuruluşları arasında yürütülecek ortak araştırma, geliştirme ve yenilik projelerinde, Türk tarafını desteklemesi.
- TÜBA'nın Türk cumhuriyetlerinin çatı kuruluşlarıyla imzalayacağı işbirliği metinleri doğrultusunda, Türk bilim insanlarının Türk cumhuriyetlerindeki ya da Türk cumhuriyetlerindeki bilim insanlarının Türkiye'deki bir sanayi kuruluşu tarafından yürütülen bir projeye katılımını desteklemesi
- YÖK'ün Türk cumhuriyetlerinin çatı kuruluşlarıyla imzalayacağı işbirliği metinleri doğrultusunda, Türk üniversitelerinde görevli bilim insanlarının Türk cumhuriyetlerindeki ya da Türk cumhuriyetlerindeki bilim insanlarının Türkiye'deki bir sanayi kuruluşu tarafından yürütülen bir projeye katılımı

Sanayi konusundaki bilimsel ve teknolojik işbirliğinin artırılmasına yönelik bu yöntemlerin hayata geçirilmesinin Türk cumhuriyetleri tarafından da memnuniyetle karşılanacağı

düşünölmektedir. Çünkü her devlet gibi, gelişim süreci içinde olan Türk cumhuriyetleri de herhangi bir alanda gerçekleştirilen ve bütçe, zaman ve personel yükü oluşturan bilimsel ve teknolojik çalışmaların ülke ve toplum için somut sonuçlar doğurmasının öneminin farkındadır. Bu bağlamda akademik düzeyde yoğunlaşmış olan bilim diplomasisi ilişkilerine sanayi ayağının da eklenmesi konusundaki girişimlerin hızlandırılması faydalı olacaktır.

Türkiye'nin Türk cumhuriyetleri ile bilim diplomasisi ilişkileri kapsamında uygulamasında fayda görölen üçüncü strateji, en azından ilk dönemler itibarıyla bahse konu ölkelerle yürütölen ortak proje çağrılarında basit işbirliği modellerine öncelik verilmesidir. Bu kapsamda Türkiye'yle herhangi bir Türk cumhuriyeti arasındaki işbirliği sonucunda yayınlanacak olan bir proje çağrısında, sadece akademik ya da yalnızca sanayi kuruluşları arasında gerçekleştirilecek olan işbirliği projelerinin yürütölmesine de imkân tanınmalıdır. Bu çerçevede bilim ve teknoloji alanında geniş potansiyellere sahip ölkelerle uygulanan şekilde, Türkiye'den bir akademik kuruluş ile bir sanayi kuruluşunu kapsayan konsorsiyumlarla, diğere ölkeden benzer şekilde kurulmuş konsorsiyumlar arasındaki projelerin desteklenmesine yönelik çağrıların yayınlanması sonraki aşamalara bırakılmalıdır. Zira konsorsiyumlara yönelik çağrıların, Türk cumhuriyetlerindeki akademi ile özel sektör arasındaki ilişkilerin gelişmemiş olması nedeniyle işbirliğine dair ilgiyi azaltma riski bulunmaktadır. Bu sakıncanın bertaraf edilmesi amacıyla işbirliği modellerinde basitten karmaşığa giden yöntemler kullanılmasına özen gösterilmez.

Geleceğe yönelik ilişkiler bağlamında dikkate alınması gereken bir diğere stratejinin Türk cumhuriyetleri ile yürütölecek işbirliği faaliyetlerinde işbirliği yapılacak bilimsel ve teknolojik alanların geniş tutulması olduğu düşünölmektedir. Bilimsel ve teknolojik işbirliği modellerinin giderek arttığı günümüz dünyasında, bazı devletlerin konu odaklı ortak proje çağrıları yayınlamaya öncelik verdiği bilinmektedir. Bu yöntem, belirli bir bilimsel ve teknolojik alanda çok güçlü olan devletlerin güçlerini birleştirmesi ya da belirli bir alanda ortak ihtiyaç sahibi olan ölkelerin, söz konusu ihtiyaçlarını gidermek için ellerindeki imkanlarını bir araya

getirmesi bakımından oldukça yararlıdır. Ayrıca birbirleriyle farklı kurumlar tarafından yürütülen çok geniş bir işbirliği ağı kurmuş olan ülkelerle, yakın ilişki içinde oldukları için yayınlanan her bir çağrıda, oldukça yüksek sayıda proje önerisi alan ülkeler için de bu yöntem çeşitli yararlar barındırmaktadır. Bununla beraber Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki bilimsel ve teknolojik işbirliğinin ele alınması durumunda, tarafların çok güçlü oldukları ve zirveye ulaşmak için güçlerini birleştirecekleri herhangi bir bilimsel ve teknolojik alanın bulunmadığı görülmektedir. Öte yandan Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasında, ortak projelerin fonlanması konusunda geniş bir kurumsal işbirliği ağı da bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra, ortak proje başvurularının yönetilemeyecek bir düzeye sahip olmadığı da bilinmektedir.

Bu çerçevede, Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki ortak proje çağrılarında, konu odaklı çağrı yayınlanmasının tek makul gerekçesinin iki tarafın da gelişim ihtiyacı duyduğu alanlarda, mevcut imkânları bir araya getirmek olduğunu söylemek mümkündür. İhtiyaç odaklı bu yaklaşımın benimsenmesi durumunda ise alternatif maliyet hususunun gözden kaçırılmamasında fayda vardır. Zira ihtiyaç odaklı çağrılarda, iki tür alternatif maliyet oluşmaktadır. Bu maliyetlerden ilki, diğer alanlarda yürütülecek projelerin çıktılarında mahrum kalınmasıdır. İlgili durum sebebiyle diğer alanlardaki projelerden elde edilecek çıktılara tercih edilebilecek bir çıktı sunmadığı sürece, sadece belirli alanlara yönelik proje çağrıları yayınlanmasının makul bir yönünün olmadığı değerlendirilmektedir. İkinci alternatif maliyet ise bilim insanlarının projelerine fon bulabilecekleri yegâne kaynağın da ortadan kalkmasıdır. Bu durum, hem Türk hem de muhatap ülke bilim insanlarının birbirlerine yönelik ilgisinin azalmasına neden olma riskini ortaya çıkarmaktadır. Türkiye ile Türk cumhuriyetleri gibi, ortak projelerin desteklenmesi konusunda oldukça sınırlı imkânların bulunduğu böylesi bir ilişki türünde, konu odaklı çağrıların alternatif maliyetinin çok yüksek olduğu düşünülmektedir. Ayrıca genel kapsamlı çağrıların yayınlanması durumunda da her iki ülkenin gelişim sağlamak istediği alanlarda da proje önerilerinin sunulması muhtemeldir. Genel kapsamlı çağrıların yayınlanması sonucunda, gelişim sağlanmak istenen özel bilimsel ve teknolojik alanların yanı sıra her

iki ÷lkeye de katkı sağlayacak diğer alanlarda da proje önerilerinin sunulması mümkün olacaktır. Bu durumun, bütçesel anlamda da ciddi bir külfet getireceği düşün÷lebilir. Zira uluslararası projelerin desteklenmesine ilişkin genel prensip, çağrıyı yayınlanan her iki kurumun da bir proje önerisinin desteklenmesi konusunda mutabık kalmasıdır. Dolayısıyla genel kapsamlı proje çağrıları yayınlanması, hem alternatif maliyet riski oluşmadan hem de herhangi bir ek bütçeye ihtiyaç duyulmadan farklı alanlarda proje önerileri sunulmasını mümkün kılacaktır.

Türkiye'nin Türk cumhuriyetleri bağlamında uygulayabileceği stratejiler arasında bilim diplomasisi ilişkilerinin gelişiminde diplomatik temsilciliklerin aktif bir şekilde kullanımı da yer almaktadır. Diplomatik temsilcilikler, iki ÷lke arasındaki ilişkilerin tesisi ve sağlıklı bir şekilde yürüt÷lmesi konusunda faaliyet gösteren oldukça kritik yapılardır. Türkiye, bağımsızlıklarının ardından Türk cumhuriyetlerinin tamamında diplomatik temsilcilikler açmıştır. Bu kapsamda Türkiye'nin Türk cumhuriyetleri ile bilim diplomasisi ilişkilerini artırmak amacıyla ilgili temsilciliklerde görev yapmak üzere bilim ataşesi ataması önerilebilir. Bilindiği üzere bilim ataşeleri, görev yaptıkları ÷lkenin bilimsel ve teknolojik durumunu ve bu alanlarda yaşadığı gelişmeleri kendi ÷lkesinin ilgili kurumlarına iletmekte ve kendi ÷lkesinin faaliyetlerini de görev yaptığı ÷lkede tanıtmaktadır. Bundan dolayı bilim diplomasisi, devletler arası ilişkilerin etkin bir şekilde yürüt÷lmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin görevlendireceği bilim ataşeleri, Türk cumhuriyetleriyle ilişkilerin daha sağlıklı bir şekilde gelişmesine hizmet edebilir. Öte yandan Türk cumhuriyetlerinin çok geniş bir bilimsel ve teknolojik yapılanmaya sahip olmadıkları da göz önünde bulundurularak, söz konusu devletlerin her biri için ayrı bilim ataşesi atamak yerine, Türk cumhuriyetlerinin tamamından sorumlu tek bir bilim ataşesi atanmasının daha doğru bir yaklaşım olabileceği ifade edilebilir. Aynı zamanda Türk cumhuriyetleri için tesis edilecek olan bilim ataşeliği uygulamasının öncelikle geçici süreli olarak başlatılması, daimî statüye ilişkin kararın ise elde edilen sonuçlar doğrultusunda belirlenmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki bilim diplomasisi ilişkilerin geliştirilmesi konusunda uygulanabilecek beşinci stratejinin TÜBİTAK ile TİKA'nın işbirliği yapması olduğu düşünülmektedir. Türk cumhuriyetleri bağımsızlıklarının ilk dönemleriyle karşılaştırıldığında, bilim ve teknoloji alanında gelişim kaydetmiş durumdadır. Ancak belirtilen alanda altyapı ve personel eğitimi konularında çeşitli desteklere ihtiyaç duydukları da bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda bahse konu ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik TİKA tarafından çeşitli maddi destekler verilmektedir. Öte yandan TÜBİTAK, sahip olduğu merkez ve enstitüler vasıtasıyla diğer ülkelere yönelik anahtar teslim altyapı projeleri yapabilmesine ek olarak yabancı bilim insanlarına yönelik eğitim faaliyetleri de düzenlemektedir. Söz konusu kurumların gerçekleştirdiği bu çalışmaların dikkate alınması durumunda, TÜBİTAK ile TİKA arasında imzalanacak bir işbirliği metni sonucunda, Türk cumhuriyetlerine yönelik bir altyapı ve eğitim destek programının oluşturulabileceği düşünülmektedir. Bu çerçevede, Türk cumhuriyetlerinin bilim ve teknoloji konusundaki altyapı ve eğitim ihtiyaçlarını TİKA koordinatörlüklerine sunması, TİKA tarafından uygun görülen projelerin ise TÜBİTAK tarafından hayata gerçekleştirilmesi söz konusu olacaktır. Dolayısıyla hem TİKA'nın hem de TÜBİTAK'ın mevcut destek sistemlerine herhangi yenilik getirme gereksinimi de olmadan Türk cumhuriyetlerine yönelik yeni bir bilim diplomasisi aracı devreye sokulacaktır.

Mevzubahis programın hayata geçirilmesinin Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki bilim diplomasisi faaliyetlerine çeşitli katkılar sağlayacağına inanılmaktadır. Bu çerçevede öncelikle sadece Türk cumhuriyetleri özelinde bu tür bir programın oluşturulması, Türkiye'nin bölge devletleri nezdinde ön plana çıkmasını sağlayacaktır. Öte yandan bu programın uygulayıcıları olmaları sebebiyle TÜBİTAK ve TİKA'nın Türk cumhuriyetlerindeki etki alanları da genişleyecektir. Ayrıca TÜBİTAK tarafından kurulacak tesislerde Türkiye tarafından geliştirilen teknolojilerin kullanılması, Türk teknolojisinin tanıtımına ve bu ülkelerin teknoloji ihtiyaçlarını Türkiye'den transfer etme konusundaki girişimlerinin artmasına hizmet edecektir. Üstelik Türk cumhuriyetlerinin ilgili kurumlarında görevli bilim insanlarına

TÜBİTAK tarafından eğitimler verilmesinin Türk bilim insanları ile Türk cumhuriyetlerindeki bilim insanları arasındaki ilişkilerin gelişimi açısından yararlı olacağını söylemek mümkündür. Sonuç olarak TÜBİTAK ile TİKA arasında gerçekleştirilecek işbirliğinin Türkiye'nin Türk cumhuriyetleriyle bilim diplomasisi kapsamında yürüttüğü işbirliğinin gelişmesi bakımından olumlu etkiler yaratacağı öngörülebilir.

Türkiye'nin Türk cumhuriyetleriyle bilim diplomasisi ilişkilerini geliştirmek amacıyla uygulayabileceği altıncı strateji ise Türk Konseyi bağlamında yürütülebilir. Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan'ın üye olduğu Türk Konseyi,³⁴ üyeleri arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilere ek olarak bilimsel ve teknolojik işbirliğinin de artırılmasını amaçlamaktadır. Bu çerçevede 2010 yılında, Kazakistan'ın ulusal bir kurumu olarak tesis edilen International Turkish Academy/Uluslararası Türk Akademisi'ne (TWESCO) 2014 yılından itibaren uluslararası statü kazandırılmıştır.³⁵ Uluslararası Türk Akademisi, Türk tarihi ve kültürüne ilişkin bilimsel çalışmalarda bulunmaktadır. Buna ek olarak bir müze ve kütüphaneye de sahiptir. Öte yandan Türk devletleri arasındaki bilimsel ve teknolojik ilişkilerin geliştirilmesine yönelik yeni kurumsal işbirliği yapıları tesis edilmesine de katkı sağlamaktadır. TÜBA'nın üye olduğu UASTW, Uluslararası Türk Akademisi'nin girişimleri sonucunda ortaya çıkmış olup; söz konusu kurumun sekreteryaya görevi de Uluslararası Türk Akademisi tarafından üstlenilmiştir. Bu çerçevede Türk devletleri arasındaki bilimsel ve teknolojik işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla Uluslararası Türk Akademisi bünyesinde çok taraflı projelere imkan tanıyan bir fon kurulması önerilebilir. Türkiye tarafından gerçekleştirilecek bu girişim sonucunda Türk cumhuriyetleriyle hem ikili işbirliğini hem de çok taraflı bilim diplomasisi ilişkileri gelişebilir.

34 Kamuoyunda daha yaygın olarak Türk Keneşi adıyla bilinen Türk Dili Konuşan Ülkeler Konseyi (Türk Konseyi) hakkında detaylı bilgi için bkz. Mehmet Seyfettin Erol-Kadir Ertaç Çelik, "Türk Dünyası'nda İşbirliği Denemesi: Türk Keneşi ve Kazakistan", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 17(2), Kış 2017, s. 20-27.

35 "History and Mission", *International Turkic Academy*, <http://twesco.org/en/about/?lang=en>, (Erişim Tarihi: 10.02.2019).

Sonuç

Türkiye'nin Türk cumhuriyetleriyle yakınlaşma girişimlerinde bilim diplomasisi önemli bir araç olmuştur. Ancak her iki tarafın da olumlu yaklaşımına rağmen 1991-2008 döneminde, Türkiye'den ve söz konusu ülkelere kaynaklanan nedenlerden dolayı taraflar arasındaki bilim diplomasisi ilişkilerinde gelişim sağlanamamıştır.

Mevzubahis durumun 2008 yılından itibaren değişmeye başladığı ifade edilebilir. Hızlanma dönemi olarak tanımlanabilecek olan 2008-2019 döneminde, Türkiye'deki kurumsal yapılanmada meydana gelen gelişmeler sonucunda hem Türk cumhuriyetlerine yönelik bilim diplomasisi faaliyeti yürüten kurumların sayısı artmış hem de söz konusu ülkelere ilişkin programlar çeşitlenmiştir. Yaşanan gelişmeler, Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasında yeni işbirliği anlaşmalarının imzalanmasına ve bu anlaşmalar doğrultusunda, kimi ülkelerle ortak araştırma ve geliştirme projelerinin desteklenmesine imkân sağlamıştır. Aynı zamanda burs, değişim ve kurs olanakları vasıtasıyla Türk bilim insanları ve öğrenciler Türk cumhuriyetlerine gitmiştir. Ayrıca Türk cumhuriyetlerindeki bilim insanları ve öğrenciler de Türkiye'ye gelmiştir. Dolayısıyla taraflar arasındaki ilişkiler, bir önceki döneme göre daha aktif bir seviyeye ulaşmıştır.

2008-2019 döneminde yaşanan olumlu gelişmeler sonucunda Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki bilim diplomasisi ilişkilerinin daha iyi bir düzeye gelmiş olması son derece memnuniyet vericidir. Bununla birlikte taraflar arasındaki ilişkilerin daha kapsamlı bir şekilde gelişmesi için çeşitli stratejilerin hayata geçirilmesinin gerekli olduğu da yadsınamaz. Bu bağlamda Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasında çeşitli heyetlerin karşılıklı ziyaretler düzenlenmesinin; akademik çalışmalara ek olarak sanayi kuruluşlarınca yürütülecek araştırma, geliştirme ve yenilik projelerinin desteklenmesine yönelik bir sistemin oluşturulmasının; işbirliği projeleri için çıkılacak çağrılarda alan odaklı değil, genel nitelikli çağrılara öncelik verilmesinin; Türk cumhuriyetleri nezdinde görev yapacak bir bilim ataşesi atanmasının; TÜBİTAK ile TİKA'nın işbirliği

yapmasının ve Uluslararası Türk Akademisi kapsamında ortak araştırma ve geliştirme projeleri için bir fon oluşturulmasının gerekli olduğu öne sürülebilir. Mevcut ilişkilerin söz konusu stratejiler doğrultusunda geliştirilmesinin Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki birlikteliği artıracakđı ve tüm aktörlerin uluslararası platformdaki gücüne katkı yapacakđı ifade edilebilir.

Kaynakça

“About”, *Ministry of Innovative Development of the Republic of Uzbekistan*, <http://mininnovation.uz/en/menu/o-ministerstve>, (Erişim Tarihi: 20.12.2018).

“Economic Survey of Europe 2005 No. 2, Statistical Appendix”, *United Nations Economic Commission for Europe and Executive Committee (UNECE)*, <https://www.unece.org/fileadmin/DAM/ead/pub/052/052statapp.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.01.2019).

“EİT Eğitim Enstitüsü 2. Mütevelli Heyeti Toplantısı Yapıldı”, *Millî Eğitim Bakanlığı*, <http://abdigm.meb.gov.tr/www/eit-egitim-enstitusu-2-mutevelli-heyeti-toplantisi-yapildi/icerik/903>, (Erişim Tarihi: 11.02.2019).

“Ekonomik İş Birliği Teşkilatı (EİT/ECO) ve Eğitim Çalışmaları”, *Millî Eğitim Bakanlığı*, <http://abdigm.meb.gov.tr/www/eit-eco/icerik/35>, (Erişim Tarihi: 21.12.2018).

“Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) Eğitim Enstitüsü Mütevelli Heyeti 1. Toplantısı 02-03 Nisan Tarihlerinde Ankara’da Gerçekleştirildi”, *Millî Eğitim Bakanlığı*, <http://abdigm.meb.gov.tr/www/ekonomik-isbirligi-teskilati-eit-egitim-enstitusu-mutevelli-heyeti-1-to-plantisi-02-03-nisan-tarihlerinde-ankarada-gerceklestirildi/icerik/60>, (Erişim Tarihi: 10.02.2019).

“History and Mission”, *International Turkic Academy*, <http://twesco.org/en/about/?lang=en>, (Erişim Tarihi: 10.02.2019).

“History of Establishment”, *Science Development Foundation of the Republic of Azerbaijan*.

“History”, *Economic Cooperation Organization (ECO)*, http://www.eco.int/general_content/86055-History.html?t=General-content, (Erişim Tarihi: 21.12.2018).

“İş Birlikleri”, *Yunus Emre Enstitüsü*, <http://tabip.global/ecosystem/views/portalHeader/Is-Birlikleri-5>, (Erişim Tarihi: 06.02.2019).

“TDBAB Genel Kurulu ve “Türk Dünyası’nda Akademik İş Birliği” Konulu Bilimsel Toplantı Gerçekleştirildi”, *Türkiye Bilimler Akademisi*, <http://www.tuba.gov.tr/tr/haberler/akademiden-haberler/tdbab-genel-kurulu-ve-turk-dunyasinda-akademik-is-birligi-konulu-bilimsel-toplanti-gerceklestirildi>, (Erişim Tarihi: 04.12.2018).

“The Union of National Academies of Sciences of The Turkish World Invites to the Summer School”, *International Turkic Academy*, http://twesco.org/en/news/priglashaem_v_letnyuyu_shkolu/, (Erişim Tarihi: 06.02.2019).

“Türk Bilim ve Teknoloji Politikası 1993-2003”, (EK 2), *Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu*, http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/btyk_/2/2btyk_karar.pdf, (Erişim Tarihi: 13.02.2019).

“Türk Dünyası Siyaset Okulu Başlıyor”, *Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)*, <https://www.turkiyeburslari.gov.tr/turk-dunyasi-siyaset-okulu-basliyor/>, (Erişim Tarihi: 14.12.2018).

“The National Academy of Sciences of the Kyrgyz Republic”, *National Academy of Sciences of the Kyrgyz Republic*, <http://www.naskr.kg/index.php/en/>, (Erişim tarihi: 20.12.2018).

ABOZOV, Rafis, “Science in Turkmenistan: How Far Will Reforms Go?”, *The Central Asia-Caucasus Analyst*, <http://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/11880-analytical-articles-caci-analyst-2009-7-15-art-11880.html>, (Erişim Tarihi: 08.01.2019).

Academy of Sciences of Turkmenistan, <https://science.gov.tm/en/about/>, (Erişim tarihi: 20.12.2018).

AKANOV, Aikan, *Health Research in Kazakhstan*, Almaty 2000, <http://www.cohred.org/downloads/672.pdf>, (Erişim Tarihi: 22.11.2018).

ATAMER, Halime, “TÜBİTAK Uluslararası Bilimsel Yayınları Teşvik (UBYT) ve DOPROG Programları”, C. Güner Omay, der., *TÜBİTAK’ın 1990’lı Yıllarda Türk Bilim ve Teknolojisine Öncülük Ettiği Alanlar*, Yeni Reform Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara 2017.

Azerbaijan National Academy of Sciences, <http://www.science.gov.az/uploads/pdf/p1b43oh6nq6di1cuc134em51jf74.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.12.2018).

ÇELİK, Kadir Ertaç, “Kazakistan'da Kimlik ve Dış Politika”, Mehmet Seyfettin Erol-Yavuz Gürler, der., *Türk Dünyası 25 Yılı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2016, s. 149-155.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), *Türkiye'nin İkili Dış Yardımları (1992-1996)*, 1998, <http://www.sdf.gov.az/en/generic/menu/Detail/100/menu/>, (Erişim tarihi: 20.12.2018).

EROL, Mehmet Seyfettin-Kadir Ertaç Çelik, “Türk Dünyası'nda İşbirliği Denemesi: Türk Keneşi ve Kazakistan”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 17(2), Kış 2017, s. 15-32.

Millî Eğitim Bakanlığı, *Millî Eğitim Bakanlığı Yurt Dışı Lisansüstü Öğrenim Bursu Programı*, Ankara 2016.

National Agency for Technological Development of the Republic of Kazakhstan, *Innovation Ecosystem of Kazakhstan*, <http://apctt.org/sites/default/files/Kazakhstan.pdf>, (Erişim tarihi: 20.12.2018).

ÖZKAN, İsa, “Türk ve Akraba Topluluklardan Gelen Burslu Öğrencilerin Meseleleri ve Çözüm Teklifleri”, <http://www.isaozkan.com/dosyalar/Turk-Cumhuriyetleri-Ogrenciler.pdf>, (Erişim Tarihi: 03.02.2019).

ÖZOĞLU, Murat vd., *Küresel Eğilimler Işığında Türkiye'de Uluslararası Öğrenciler*, SETA Yayınları, Ankara 2012.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *TİKA Faaliyet Raporu 2015*, Ütopya Grafik, Ankara 2016.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu ile Azerbaycan Cumhuriyeti Bilimi Geliştirme Fonu arasında Bilim ve Teknoloji Alanında İşbirliği Anlaşması, 27.05.2015.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu ile Azerbaycan İlimler Akademisi arasında Bilimsel ve Teknik İşbirliği Anlaşması, 08.12.1992.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu ile Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi arasında Bilim ve Teknoloji Alanında İşbirliği Protokolü, 13.11.2013.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu ile Kazakistan Cumhuriyeti Bilim ve Yeni Teknolojiler Bakanlığı arasında Bilimsel ve Teknik İşbirliği Anlaşması; 21.07.1994.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu ile Kazakistan Cumhuriyeti Teknolojik Gelişim Ulusal Ajansı arasında Bilim, Teknoloji ve Yenilik Alanında İşbirliği Protokolü, 16.04.2015.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu ile Kırgızistan Ulusal Bilimler Akademisi arasında İşbirliği Protokolü, 30.12.2014.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu ile Özbekistan Cumhuriyeti Yenilikçi Kalkınma Bakanlığı arasında Bilim ve Teknoloji Alanında İşbirliği Protokolü, 30.04.2018.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu ile Türkmenistan Bilimler Akademisi arasında Bilimsel ve Teknik İşbirliği Anlaşması, 08.07.1993.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu ile Türkmenistan Bilimler Akademisi arasında Bilim ve Teknoloji Alanında İşbirliği Protokolü, 03.06.2014.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Özbekistan Cumhuriyeti Hükümeti arasında Bilimsel ve Teknik İşbirliği Anlaşması, 09.07.1995.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti arasında Bilim ve Teknoloji Alanında İşbirliği Anlaşması, 22.10.2009.

Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgızistan Cumhuriyeti arasında Eğitim, Kültür ve Bilimsel Alanlarda İşbirliği Anlaşması, 03.03.1992.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), *World Science Report 1996*, UNESCO Publishing, Paris 1996.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, *Mevlâna Değişim Programı*.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, *Yürütme Kurulu Kararları*,
Oturma No: 7, 14.12.2018.

Structured Abstract

Turkey has always tried to establish close relations with Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, and Turkmenistan since gaining independence following the Soviet Union's disintegration in 1991. Turkey's interests rose for several reasons. They include sharing the same religious values as well as coming from the same background as the Turk republic. Additionally, the Turk republics natural resources have played an important role in terms of increasing Turkey's interests in these countries. Besides political and economic aspects, it achieved this goal by benefiting from the science diplomacy tool.

To review science diplomacy between Turkey and mentioned countries, the signs of progress on this issue can be classified in two different periods. The first period covering the years between 1991-2008 termed as the recession period regarding these relations. Even after signing some scientific and technological cooperation agreements between Turkey and the Turk republics, no project call was issued hence, the failure to support the joint research project. Moreover, some problems cropped up from the implementation of fellowship and grant programmes. The negative situation resulted from different reasons. Some of those reasons rose from Turkey, while some were due to the conditions of Turk republics. Consequently, science diplomacy between Turkey and the Turk republics did not amount to the desired level during that time.

On the other hand, mentioned relations within these countries have made better progress in the period of 2008-2019 (Acceleration Period). At that time, the Scientific and Technological Research Council of Turkey made some structural changes by increasing the relations between Turkey and Turk republics. The mentioned changes allowed the conclusion of new cooperation agreements with the relevant institutions of these nations. As a result, started issuing joint calls for research projects in cooperation with umbrella organizations of some target countries. In addition to this development, some other public institutions have designed new

grant and fellowship programmes for the acceleration of science diplomacy activities in Turkey. For example, the Presidency for Turks Abroad and Related Communities initiated the “Turkey Scholarships” programme, as the successor of the “Great Student Project”. Also, organized several meetings for the alumni who graduated from Turkey in the scope of the Great Student Project and Turkey Scholarships Programme. Furthermore, Yunus Emre Institute initiated a programme in the field of Turkoglu and signed cooperation agreements with universities abroad including some universities from the Turk republics as well. The YEE programme Academic & Scientific Cooperation Project of Turkey was implemented in order to present Turkey’s scientific and technological potential to other countries and the Turk republics. Turkish Academy of Sciences has been one of the most important actors in the acceleration period. Turkish Academy of Sciences organized summer schools for foreign students and promote participation of the Turk republics’ citizens in these events. On the other hand, it is now a member of the Union of Academies of Sciences of the Turk World (UASTW) to improve its relations with the national scientific and technological academies of countries said. The Ministry of National Education Turk institution carried out science diplomacy as well. The Ministry of National Education offered fellowship opportunities for Turk citizens to study abroad. It also participated in activities of the Educational Institute of the Economic Cooperation Organization on behalf of Turkey. Additionally, above-mentioned institutions, Council of Higher Education implemented the Mevlana Exchange Programme for supporting the exchange of students and scientists with foreign countries. Apart from them, the Turk Cooperation and Coordination Agency had a positive effect on the improvement of scientific and technological cooperation. As a result of these efforts of the above-mentioned Turk institutions, Turkey has improved its science diplomacy relations with Turk republics to a remarkable extent.

It is clear that the progress relations mentioned can be viewed as a success for the Turk foreign policy. On the other hand, these relations must keep developing closer relations. In this context,

implementation of some strategies by Turkey would be beneficial to further increase its science diplomacy relations with Turk republics. Strategies to consider involve, organizing delegation visits, focusing more on how to conduct industrial research, development and innovation projects related to academic activities, carrying out activities in all scientific and technological fields instead of focusing on specific areas, nominating a science attaché, strengthening Technological Research Council of Turkey-Turkish Cooperation and Coordination Agency cooperation and establishment of a joint fund in Turk World Educational and Scientific Cooperation Organization (TWESCO). Implementing these strategies would be beneficial in terms of improving the current scientific and technological relations between Turkey and the Turk republics.